

Inleiding (verkorte versie) van Katleen De Ridder op de Rondetafel over Journalistieke kwaliteit over interculturaliteit op de Openforumdag van zaterdag 11 oktober 2008 in Antwerp Expo

Berichtgeving over personen van allochtone origine, surft nog te vaak van incident tot incident. Dit komt omdat het journalisten ontbreekt aan tijd, netwerken en vooral expertise om andere invalshoeken en verhalen te brengen. Berichtgeving over interculturaliteit kan beter in handen komen van gespecialiseerde journalisten. Geheel tegen de tijdsgeest in, breekt het Minderhedenforum een lans voor specialismen in de journalistiek tijdens een *Rondetafel over Journalistieke kwaliteit en interculturaliteit*.

Op een dinsdag in oktober 2007 kwam een Vlaamse krant met het bericht over een man, een Jordaniër, die in ons land een mannelijke gynaecoloog had geweigerd voor zijn vrouw in nood. De daarop volgende dagen kreeg het verhaal veel persbelangstelling. Eerst als nieuwsbericht, daarna als onderwerp van talrijke reportages. Met die reportages was iets vreemds aan de hand. Ze ontkrachtten stuk voor stuk het originele verhaal. Stemmen van woordvoerders noch van de *vox pop* herkenden zich in de halsstarrige houding van de man. Op vrijdag kwam de laatste televisiereportage. Mannen die de moskee van Beringen verlieten, haalden voor het oog van de camera meewarig de schouders op. *Much ado about nothing!* Dit was eigenlijk een non-event. Maar toch moest en zou het onderwerp vormen van meer dan 30 artikels en reportages in de Vlaamse media en dat gedurende 4 dagen.

Vreemd genoeg heeft het publiek niet onthouden dat het initiële verhaal herhaaldelijk werd tegengesproken. Nee, wat bleef hangen was de onderliggende toon: met die moslims is het lastig samenleven. Dit is heel paradoxaal en het loont dan ook de moeite om zich 2 vragen te stellen. Ten eerste: verdraagt dit verhaal zoveel aandacht? Het bleek al bij al om een uniek feit te gaan, een opstelling die niet gedragen is door Vlaamse moslims. En waarom bleef de eerste versie hangen? Met andere woorden: in welk kader werd dit feit geïnterpreteerd?

We willen niet in vraag stellen, dat nieuwsmedia dit feit brengen. Het feit is wel degelijk nieuws. Maar de herhaling van wat een non-event blijkt te zijn, is in wezen oneerlijk. Herhaling klopt feiten op tot *hypes* zonder dat er nieuwe feiten aan worden toegevoegd. Dit feit verdient zoveel herhaling niet. Een intercultureel vuurtje krijgt op die manier onterecht het beeld van een uitslaande brand.

Bovendien werd het feit blijvend gekaderd als een probleem, ook wanneer dit werd tegengesproken door getuigenissen. Zelfs de laatste reportage op de televisie sprak over “een zoveelste bewijs van de *Clash* tussen culturen”. De teneur van het eerste bericht werd gewoon aangehouden. Waarom verandert een journalist de eerste versie niet als uit de follow-up van een bericht blijkt dat die eerste versie niet strookt met de getuigenissen? Op die manier bevestigt men de idee: ‘met moslims is het lastig samenleven’. Een idee, laten we wel wezen, waarvan de samenleving al min of meer overtuigd is.

En laat dat nu net het pijnpunt zijn van herhaling. Herhaling zorgt voor oneerlijke beeldvorming, beeldvorming die deel gaat uitmaken van een dominant discours. Het pijnpunt is al langer gekend: de beeldvorming van personen van allochtone origine is stereotiep en eenzijdig. Daarbij staan moslims dikwijls in de hoek waar de meeste klappen vallen. Dat beeld van moslims, is ondertussen deel gaan uitmaken van ons collectief geheugen. En die beeldvorming, begint wel degelijk bij berichtgeving.

Goed nieuws is geen nieuws. Media brengen bij voorkeur incidenten. Maar je kan niet verwachten dat dit – zeker gezien de herhaling van al dat negatief nieuws – zonder gevolgen blijft. Bij etnische minderheden zorgt dit terecht voor frustraties. En bovendien raakt het publiek slecht geïnformeerd.

Journalisten en nieuwsmanagers leggen die kritiek soms zuchtend naast zich neer. Zij werpen op dat ze niet verantwoordelijk zijn voor de impact van berichten. Ze kunnen de manier waarop het publiek interpreteert, niet sturen. Ze werpen op dat ze slechts verantwoordelijk zijn voor de juistheid van een bericht. Ze hebben daar natuurlijk wel een punt. Maar, laten we nu voor één

keer eens niet stranden in een welles-nietes gevecht tussen media en minderheden. Kijken we even naar het grotere plaatje.

Om twee redenen verdient journalistiek over personen van allochtone origine wel degelijk de aandacht van journalisten en hoofdredacteuren. Zo staat de sociale positie van etnische groepen voortdurend onder druk. Ook blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat het merendeel van de Vlamingen nog steeds niet of niet regelmatig in contact komt met etnische minderheden. Voor die Vlamingen vormt de mediarepresentatie het enige aanknopingspunt. Die mediarepresentatie kan zorgen voor afwijzing of aanvaarding van etnische minderheden.

Uiteraard is de wisselwerking tussen media en publieke opinie geen eenrichtingsverkeer waarbij “de” media massa’s informatie over het publiek uitstorten waarop dat publiek zich keert tegen etnische groepen. Bovendien vormen media niet het enige systeem dat betekenissen genereert. Er zijn ook nog onderwijs, gezin, politiek en ga zo maar door. En het klopt ook dat media niet altijd de makers zijn van de beelden en verhalen die ze de wereld insturen. Ze zijn “slechts” het medium, het kanaal. Al deze argumenten relativiseren de impact van de media, maar geenszins de verantwoordelijkheid.

Want er is wel degelijk een probleem met de manier waarop etnische groepen in beeld komen. Daarom pleit ik er voor dat over interculturele thema’s voortaan bericht wordt door journalisten die zich specialiseerden in het onderwerp. Ik weet dit ingaat tegen de huidige trend, waarbij journalisten steeds meer *all-round* journalisten zijn die steeds minder weten over steeds meer. Als het over de multiculturele samenleving gaat, is dat geen goed idee. En wel om twee redenen.

Ten eerste is interculturaliteit een heel complex thema. Er zijn vele actoren en visies, er is een pak historiek, er zijn vele groepen en subgroepen. Het multicultureel verhaal raakt vele domeinen en kent vele overlappingsen. Het gaat om politiek, economie, cultuur, religie en justitie. Die complexiteit vraagt om specialisatie. Vergelijk de complexiteit van interculturaliteit gerust met de Belgische politiek. Redacties sturen toch ook geen leek naar de Wetstraat? De wetmatigheid is immers: hoe complexer je onderwerp, hoe groter het risico op vertekening in de berichtgeving.

Ten tweede speelt ook de psychologische afstand tussen journalist en onderwerp een rol. Hoe groter die afstand, hoe groter de kans op vertekening en fouten in de berichtgeving. De meeste journalisten hebben net als die modale Vlaming weinig of geen contacten met personen van allochtone origine.

Een voorbeeld buiten de interculturele sfeer illustreert hoe afstand en complexiteit het risico op fouten in en vertekening van de berichtgeving vergroten. Kijk maar naar de manier waarop buitenlandse kwaliteitskranten de afgelopen maanden vat trachtten te krijgen op de Belgische politieke crisis. Hun berichten stonden echter vol feitelijke fouten en zaten gevangen in de zwart-wit tegenstelling ‘valt België uiteen of niet?’. Hoe kan dat bij kwaliteitskranten? Het antwoord is: het onderwerp is complex en werd verslaan door journalisten die hier voor een tijdje neerstreken. In het beste geval gaat het om Europa-journalisten die nooit buiten Brussel waren geweest. Die journalisten missen overzicht en laten zich misleiden door eenzijdige bronnen. Dit blijft niet zonder gevolgen. Het publiek raakt slecht geïnformeerd want het gelooft immers wat het leest. Die krant is voor de buitenlander op dat moment het enige referentiepunt over de Belgische politieke crisis. Ten slotte krijgt ook het imago van België zelf. De beeldvorming is gezet en dit zal ons land nog enige tijd achtervolgen.

Dit voorbeeld toont aan hoe de complexiteit van het thema en de afstand tussen de journalist en het thema, de fouten en de eenzijdige berichtgeving veroorzaakt. Maar hier zien we ook dat het publiek beperkte en zelfs onjuiste informatie krijgt, informatie die het wel voor juist aanneemt. En bovendien krijgt het imago van België in dit voorbeeld een deuk.

De gelijkenissen met het dossier over media en interculturaliteit zijn treffend. Net daarom bepleiten we een journalistiek specialisme ‘interculturaliteit’. Maar dit ontslaat de rest van de redactie natuurlijk niet van haar verantwoordelijkheid. Op de ideale redactie heeft iedereen een

diversiteitreflex. Overigens kan een in interculturaliteit gespecialiseerd journalist slechts iets in beweging brengen onder drie randvoorwaarden: Hij of zij moet beschikken over tijd en netwerken en hij of zij dient zich bewust te zijn van de dominante beeldvorming. In het huidige systeem zijn die te beperkt aanwezig.

Laten we beginnen met tijd. Journalisten hebben altijd onder druk van deadlines gewerkt. Dat is de afgelopen 20 jaar echter toegenomen. Sinds media bedrijven werden, trachten ze de kosten van de productie te drukken. Dit kan door de productie op te drijven binnen eenzelfde productietijd. Een recent onderzoek uitgevoerd door gezaghebbend onderzoeksjournalist Nick Davies en de Universiteit van Cardiff bracht aan het licht dat, in het Groot-Brittannië, redacties de afgelopen 20 jaar drie keer zoveel gingen produceren! Ik hoef er geen tekening bij te maken. Zo komt de kwaliteit onder druk te staan.

Tijd hebben betekent in de journalistieke praktijk: tijd hebben voor terreinwerk, om een netwerk uit te bouwen. Zeker gezien de afstand tussen de journalist en de interculturele thema's, is een netwerk belangrijk. Dit soort terreinwerk sneuvelt als eerste door de tijdsdruk. Maar dat hoeft niet altijd zo te zijn. Een journalist uit Nederland die 4 jaar schreef over etnische groepen bij het Algemeen Dagblad, kreeg van zijn hoofdredacteur gedaan dat hij 3 halve dagen per week op pad mocht gaan zonder productieverplichting. Dat levert op termijn wel betere journalistiek op. Netwerken, gebaseerd op dialoog en vertrouwen, kunnen bovendien het nieuws aanleveren dat redacties niet bereikt via persberichten, spindoctors en woordvoerders. Journalistiek over interculturaliteit zal dan veel meer zijn dan surfen van brandje tot brandje!

Moet een in interculturele thema's gespecialiseerde journalist ook zelf van allochtone origine zijn? Het juiste antwoord is: het moet een goed journalist zijn. Het gaat hier om de kwaliteit van journalistiek. Journalisten met een allochtone achtergrond zijn in eerste instantie journalisten. Ze zijn geen garantie voor een evenwichtige beeldvorming. Maar hun meerwaarde voor de redactie is onbetwist! Ze hebben contacten, inzichten en oog voor gevoeligheden die anderen ontberen. Ze hebben dikwijls voelsprietten voor intercultureel nieuws.

Als daar op een redactie tenminste ruimte voor bestaat. Want ook daar wringt dikwijls het schoentje. Onderzoek uit Nederland bracht aan het licht dat journalisten van allochtone origine, die multiculturele berichten aanbrachten omdat ze daar een grote nieuwsaarde aan toekenden, te horen kregen dat ze die aanbrachten vanuit hun cultuur, religie, achtergrond maar dat ze niet objectief waren. Ze dienden 'objectief te worden'. Met andere woorden: allochtone journalisten die interculturaliteit belangrijk vonden, zijn subjectief maar zij die dit minder belangrijk vinden zijn objectief. Dat is natuurlijk onzin. Iedereen kijkt vanuit zijn of haar eigen achtergrond.

Dit hoeft geen probleem te zijn. Maar het zou helpen indien de schijn van objectiviteit werd opgeheven. Nu omschrijven vele journalisten hun opdracht volgens de fameuze fly-on-the-wall theorie. De journalist als vlieg op de muur die objectief waarneemt en neutraal doorgeeft. Onzin natuurlijk want alleen al door selectie en presentatie komt er ruis op het medium.

En ook door de taal. Taal is immers niet neutraal. Enkele jaren geleden maande de Persbond aan om voorzichtig om te gaan met de vermelding van nationaliteit, vooral in de sfeer van justitie. Zelf vind ik die richtlijn interessant maar oppervlakkig. Als je naar het groter plaatje kijkt, is er veel meer aan de hand. De woordkeus zegt namelijk veel over wat *niet* gezegd wordt, maar wel in alle stilte wordt verondersteld. In het Engels bestaat daar een term voor: *bias*, te vertalen als *vooringenomenheid*. Een gekend voorbeeld is de Palestijnse terreur maar de Israëliëse wraakactie. Dichter bij huis zit het ook in niet gecheckte 'waarheden' zoals: allochtonen zijn de 'anderen'. Redacties zijn zich daar onvoldoende bewust van.

Het is niet de bedoeling om te schieten op de pianist met name de journalist. Wel stellen we de manier in vraag waarop journalistiek vandaag ingevuld wordt. Het belangrijkste is dat dit debat nu eindelijk eens gevoerd wordt. Het Minderhedenforum wil daartoe een impuls geven. Maar de knopen zullen moeten worden doorgehakt door redacties zelf. Ze mogen daarbij niet doof blijven voor de verzuchtingen van het publiek. Overigens, de pers, die zichzelf zo graag als kritisch

bestempelt, heeft de onhebbelijkheid om zelfkritiek te schuwen. We nodigen hen uit om die defensieve houding los te laten.

Katleen De Ridder – Media&Beeldvorming – Minderhedenforum
katleen@minderhedenforum.be – 02 204 07 86
www.minderhedenforum.be